

IRODALOM—KÜLFÖLDI TANÍTÁSI MOZGALMAK — LAPSZEMLE — HIREK

IRODALOM.

Bognár Cecil: Mi és mások (A mindennapi élet lélektana.) Kir. Magy. Egyet. Nyomda. é. n. 1941. 347 old.

Anyira közhely, hogy alig merjük idézni: az ember legősibb és legemberibb feladata önmagának megismerése. Mivel azonban *közhellyé* csak *sokszor hangoztatott és rég-bevált igazságok* válhatnak, érdemes ezt az elkoztatott szólást egyszer alaposabban fontolóra venni. Életutunknak legintimebb, láthatatlan kísérője: saját éniségünk. Ez a vágyakkal, eszmékkel és érzelmekkel terhes egyéniség mint öntudat a legbensőbb irányítója minden magatartásunknak és világnézeti állásfoglalásunknak. Gondolataink, cselekvéseink és hajlamaink lelkületünk legmélyén forrasznak és dúzzadnak élet-szolgáló folyamává, vagy válnak parttalanul hömpölygő, pusztító áradattá. Ha tehát lelki-világunknak, vagyis öntudatos egyéniségünknek központi hordozója ilyen fontos szerepet játszik életalakulásunkban, szükséges ezt olykor józan tárgyilagossággal átvizsgálni, hogy annál eredményesebben foglalhasuk le önerőnket és képességeinket egyéni dolgainkban és másokkal való célszerű bánásmódban. Ebbe az életfontosságú művészetbe akar bennünket Bognár Cecil könyve bevezetni.

A mű alapgondolatát és tartalmi célzatát legtalálébban saját alcímével jelölhetjük meg: A mindennapi élet lélektana. A szerző nem teoretikus újszerűségeket akar feltárni, hanem a tudatos emberkezelésnek és a társas érintkezés lélektanának gyakorlatias Vade mecum-át szerkeszti meg. (v. ö. 12. l.) Távól minden doktrinér célzatú fejtegetéstől a tényleges élet valós problémáit teszi vizsgálat tárgyává és a mindennapi élet jelenségeinek és élményeinek pszichográfiáját nyújtja. „Ha megismerjük az embereket, sokat megértünk és sokat megbocsátunk nekik.” (12. l.) Műve tehát az alkalmazott jellemlelektanának vázolója, melyben az ösztönös érzületvilág és cselekvésmód tényezőit az öntudat világába emeli. Utal a fiziológiai és pszichológiai lét összetevőire, bemutatja sajátos egyéni és szociális megnyilvánulásait, végül pedig kifejti mindezeknek etikai és karakterológiai kihatásait.

A könyv három gondolatSORRA tagolódik. Az *első rész a lelki élet* főbb jelenségeit tárgyalja. (A lelki élet műhelyében. Érzelmek. A félelem. Az ösztönök. A tudatalan. A gátlások.)

A *második* rész az embert mint egyéniséget önmagában ismerteti; tárgya tehát: *mi magunk*. Az ember egyéni élethelyzetét két véglet között így jelöli meg: „A lelki egyensúly megőrzéséhez szükséges, hogy ne tagadjuk meg egyéniségünket, ne legyünk rabszolgái a környezetnek.” (138. old.) Órizzze meg ki-ki a maga egyéniségének eredeti adottságait, de egyben óvakodjék a különelkedő szeszélyességtől is. —

Az időjárásnak és éghajlatnak az egyéni természetünkre való hatását vizsgálva érdekes megoldandó kérdésekre utal. Bemutatja azonkívül a pénz és idő lélektani értékvonatkozásait. Mind a kettő tulajdonképpen csak eszköz és lehetőség az ember értékvalósító hivatása számára, de kezelésük és felhasználásuk saját életnézetünktől és tehetségünktől függ. Lélektani vizsgálódása jellemlélektanná szélesül a Hivatás és Munka viszonyának elemzésekor; hasonló szempont vezeti az Életcél és Életsors belső kapcsolatainak feltárásakor, sőt sikerül a szerzőnek a kettő között feszülő látszólagos merev ellenmondást a transcendens világnézet prizmáján keresztül feloldani. Világnézetének alapja, amellyel elsősorban az emberi boldogságesszmenyt lélektanilag megokolja ez: az élet nem nyugalmi helyzet, hanem történés, fejlődés és mindezeknek tevékeny alakítása; küzdő hőse pedig az egyén. Ezért az egészséges élethangulatnak állandó velejárója a küzdelem feszültsége. Lehet ez a küzdelem fizikai, de sokkal általánosabb és mélyebbre ható a lelki — szellemi része. Ebből adódik a boldog élet feltétele: a lelki kiegyensúlyozottság és ennek nyomán a lelki béke. Gyakorlati fogantatású fejzeteiben mutat rá Bognár Cecil az igazi lelki megelégedettségből fakadó boldogság követelményeire. Ilyenek: igényeinknek a lehetőséghez való hangolása, a túlzó érzékenység csökkentése, a kis dolgok megbecsülése stb. — Megrajzolja ezenkívül „az ideges ember“ képét, vizsgálja az idegességnek patológikus és autoszuggesztív elemeit, sőt rámutat arra a tényre, hogy az „idegesség“ bizonyos mértékes fokig alaptényezője minden teremtő, művészi képességnek.

A harmadik részben a szerző a másokkal való viszonyunkat, az emberismeret és emberkezelés gyakorlati követelményeit vizsgálja. Ha két ember összekerül, azok feltétlenül valamilyen magatartást vesznek fel egymással szemben. Ez a magatartás az emberi egyéniségnek a külső világ felé fordított képe, vagyis a vele szemben való állásfoglalása. A helyes magatartás az alapja és kulcsa az emberekkel való célszerű bánásmódnak. Itt mutatkozik meg az emberismerés és lélektan szoros összefüggése. Bognár a különböző magatartás-típusokat praktikus megnyilvánulásaiban tárja elénk, utalva a személyiség belső rétegeibe lenyúló gyökérzetükre és a magatartásmódnak közösségi velejáróira.

A mű gondolatmenetének harmadik része tehát az ember helyzete környezetének tagjaival szemben. Azok közül a kapcsolatok közül, amelyek az embereket egymáshoz fűzik (mint egyéniségek találkozása, barátság, férfi és nő stb.) mi jelenleg csak a pedagógus és növendékei között meglévő lélektani viszonyra terjeszkedünk ki. Diákját igazán csak az a nevelő fogja tudni tárgyas józansággal, de egyben emberies szeretettel megérteni, aki a lelki élet műhelyébe határozott biztonsággal betekinteni és megnyilvánulásait, titkait helyesen értelmezni tudja. A mű idevonatkozó fejtegetéseiből tehát főleg a tapasztalati lélektan megállapításain nyugvó gyermekkezelés irányelveire hívjuk fel lapunk olvasói figyelmét. A dac és becsvágy, a tevékenységi láz és a gyermeki önállóság kérdéseit a szerző a gyermek fiziológiai és karakterológiai összképében nézi és az iskolai élet szempontjából elemzi. Így mutat rá a gyermeki lélek fejlődése során az egyes jellemlélektani tünetenyekre (önzés, függetlenségi-vágy, stb.), egyben megjelölve a helyes mértéket a pedagógus buzdító és feddő eljárása számára. Ezeket ugyanis a nevelő le-

törni aligha tudja, legfeljebb csak — káros és kárhozható erőszakkal — elnyomni. Ezért célravezető módszer — főleg a kamasszkor lelki rianása idején — a megértő szeretet böles mérséklete. Azt ugyanis sohasem szabad elfelejtenünk, hogy a lelki életben is érvényesül az akció-reakció törvénye, mely csupán abban különbözik a fizikaitól, hogy a reakció nem egyenlő az akcióval, hanem rendszerint nagyobb annál.

A lelki élet egyes jelenségeinek ismertetésekor ezeknek alanyát Bognár *lélek*nek nevezi, ami viszont gyakran összeolvad nála a *tudat* szó tartalmi jegyeivel és funkcióival. A *szellem*, *tudat* és *lélek* árnyalati megkülönböztetése őrízhetnek meg csupán a kifejezések felcserélésétől. (V. ö. Klages használatában *Geist-Seele*.)

A könyv tartalmában és gondolati csoportosításában a gyakorlati élet lélektanát vázolja. Sokszor átélt eseteknek és cselekvésmódoznak gyökérsztere mutat rá a szerző. Fejtegetései során érdeklődéssel látjuk, hogy az emberi tudat, érzés és akarás nem a véletlen és alkalmyszerű megnyilvánulások, hanem mély és következetes törvényszerűségek uralma alatt állanak. Kézenfekvő és közismert lélektani tényeknek eddig alig észrevett belső utaira és fordulóira nyit rá, olyanokra, amelyeket sokszor megéltünk ugyan, de talán még sohasem tudatosultak bennünk. Az egész mű hosszú pszichológiai vizsgálódások és elmélesek nyomán kifejeződött tapasztalati életmegfigyeléseket tár elénk. Olvasás közben szinte tükröt tart lelki szemeink előtt a szerző, hogy ráismerjünk valós belső képünkre: fogyatékoságainkra és képességeinkre egyaránt. Meggyőződése ugyanis, hogy az emberi gyarodások felismerése és szem előtt tartása a valódi életbölcesség fontos alaptényezője; tehát az a kezdő lépés, amellyel megindulhatunk az életművészet magaslatai felé — mi és mások.

Visy József dr.

Dr. Somogyi József: Hazánk közoktatásügye a második világháborúig. (308 oldal, a szerző kiadása, Szeged, 1942.)

A negyedszázadelőtti világháború után hazánk közoktatásügyének szervezetében történt többszöri és lényeges változások sok tekintetben átalakították közoktatásügyünk régi struktúráját. A népiskolai oktatás az 1940:XX. tc. alapján a nyolcosztályú népiskola felállításával új szervezetet kapott; az 1934: XI. tc. a gimnáziumi oktatást helyezte új, szilárd alapokra; a gyakorlati irányú középiskolák az 1938:XIII. tc. megalkotásával szintén mint újjászervezett iskolatípusok illeszkednek be a magyar közoktatásügy szervezetébe; de a világháború óta a többi iskolákban is, sőt még a hazai felsőoktatás körében is csaknem minden irányban bizonyos szervezeti átalakulások történtek.

Az új szervezetek mellett az egyes iskolák új tanterveket és tantervi utasításokat kapnak, ezek az utasítások az iskolák nevelői és oktatói célkitűzéseikben sok újszerű pedagógiai és didaktikai elvet juttatnak érvényre, az 1935. évi VI. tc. megalkotásával pedig a hazai tanügyi közigazgatás kap új organikus elrendezést, s így közoktatásügyünk mai szervezete lényegesen más képet mutat, mint annak világháború előtti régi szervezete.

Ugy látszik azonban, hogy a negyedszázad óta csaknem állandóan fel-